

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук, доцента,
професора кафедри соціальної психології**

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Курової Анастасії Володимирівни

на дисертаційну роботу Шоу Біньбінь

«Психологічні особливості осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальності 053 Психологія

Актуальність теми дисертаційної роботи. Сучасне українське суспільство перебуває у стані глибоких трансформацій, пов'язаних із глобалізаційними процесами, внутрішньою міграцією, військовими викликами та активною інтеграцією у європейський культурно-освітній простір. Це зумовлює зростання етнокультурного розмаїття в соціальному середовищі та, відповідно, потребу у міжетнічній толерантності як ключової якості особистості, що забезпечує конструктивну взаємодію, злагоду та запобігання міжнаціональним конфліктам. Міжетнічна толерантність, як інтегративна якість, пов'язана з особливостями етнічної ідентичності, установками, ціннісними орієнтаціями, комунікативними якостями та емоційною стабільністю особистості. Її розвиток є не лише психологічною потребою, а й соціальною необхідністю в умовах полікультурного освітнього простору, що активно формується в Україні. Особливої ваги ця проблема набуває в контексті побудови гуманістичного суспільства, заснованого на ідеях рівності, взаємоповаги та прийняття культурного розмаїття.

Саме ці роздуми і спонукають до визначення актуальності дисертаційного дослідження Шоу Біньбінь.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах наукової програми кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології «Розвиток професійних якостей майбутніх фахівців соціономічної сфери» (номер держреєстрації

№ 0121U100131), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертаційного дослідження обговорено та затверджено на засіданні Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 29 жовтня 2020 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, та їх достовірність забезпечені методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних позицій, використанням взаємодоповнювальних методів, що відповідають меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки, поєднанням кількісних та якісних методів аналізу отриманих емпіричних даних, використанням методів математичної статистики, глибокому аналізу сучасних джерел, що налічує 222 найменування, із них 46 іноземною мовою.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

- *вперше розглянуто* міжетнічну толерантність як самостійний феномен системного утворення сукупності рис особистості, ідентичності, установок, цінностей та емоційних проявів, що зумовлює специфіку комунікації осіб різних національностей в міжнаціональному середовищі та визначає прояви характеристик компонентів, які у своєму поєднанні визначають рівень міжетнічної толерантності особистості, що відповідає соціальним імперативам суспільства;

- *обґрунтовано* компонентний склад міжетнічної толерантності, який представлений у структурно-функціональній моделі, що дозволяє чітко визначити основні елементи цього явища; визначено та апробовано ефективність і взаємозалежність показників кожного компонента, що демонструють свою дієвість під час суспільних комунікаційних процесів між представниками різних націй та національностей;

- *розширено і доповнено* теоретичні уявлення про феномен міжетнічної толерантності у контексті радикальних змін сучасного суспільства при врахуванні прояву поваги до іншого світогляду і способів поведінки, вільних

у своїй інакшості, до різних національних культур і традицій, визнання їхньої самоцінності;

- *набула подальшого розвитку* система знань про міжетнічну толерантність як якість особистості, що виявляється в умовах полікультурного освітнього простору.

Обґрунтовано важливість вивчення міжетнічної толерантності як глобального феномену, що зумовлює прояв терпимості та розуміння до дій та висловлювань інших, а також суб'єктність вибору адекватних засобів організації спілкування та взаємодії у багатонаціональному суспільстві. Дослідження актуалізує необхідність надання психологічної допомоги особам, які виявляють труднощі міжнаціонального спілкування та взаємодії під час навчання у закладі вищої освіти. В дисертаційній роботі застосовано комплекс методичного інструментарію, спрямованого на дослідження міжетнічної толерантності, який може бути використаний у психодіагностичній роботі практичних психологів. Результати теоретико-емпіричного дослідження міжетнічної толерантності майбутніх фахівців соціономічної сфери можуть бути запропоновані до включення в робочі навчальні програми при вивченні таких навчальних дисциплін, як загальна психологія, соціальна психологія та психологія особистості.

Основні результати дослідження впроваджено в навчальний процес в навчальний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеського національного економічного університету, Міжнародного гуманітарного університету, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», надано довідки.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження відображено в 11 публікаціях, з них: 3 статті в наукових фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних періодичних виданнях, з яких 1 включено до міжнародної наукометричної бази даних (Web of Science), 6 тез доповідей на конференціях.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (222 найменування, із них 46 іноземною мовою), додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення здобутих результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертаційної роботи; подано відомості про її структуру та обсяг.

У межах **першого розділу** дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження психологічних особливостей міжетнічної толерантності» здійснено теоретико-методологічний аналіз цього феномену, визначено його компонентний склад; виокремлено чинники, що впливають на сутність міжетнічної толерантності.

Узагальнення даних літературних джерел дозволило автору розглянути міжетнічну толерантність як самостійний феномен системного утворення сукупності рис особистості, ідентичності, установок, цінностей та емоційних проявів, що зумовлює специфіку комунікації осіб різних національностей в міжнаціональному середовищі та визначає прояви характеристик компонентів, які у своєму поєднанні визначають рівень міжетнічної толерантності особистості, що відповідає соціальним імперативам суспільства. Загалом теоретичний аналіз демонструє наукову ерудицію автора щодо окресленої проблеми. Позитивно слід відмітити розроблену автором структурно-функціональну модель міжетнічної толерантності, яка відображає взаємозв'язок її компонентів та їхню ефективність у процесі міжкультурної комунікації.

Викладений матеріал є структурованим, логічним, що робить сприйняття роботи цілісним та завершеним.

У **другому розділі** дисертації «Програма емпіричного дослідження психологічних особливостей осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності» викладено програму та етапи емпіричного дослідження; обґрунтовано

репрезентативну вибірку, яка налічує 352 особи; емпірично уточнено зміст показників міжетнічної толерантності відповідно до її теоретичної структури. Визначено етапи дослідницьких процедур, складено батарею психодіагностичних методів, методик, направлених на вивчення прояву міжетнічної толерантності та властивостей особистості, що підсилюють прояв міжетнічної толерантності, а саме: опитувальники, що спрямовані на вивчення компонентів міжетнічної толерантності (когнітивного, мотиваційно-ціннісного, контрольно-регулятивного, поведінкового) та особистісних рис у контексті міжетнічної толерантності.

У **третьому розділі** дисертації «Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності» проаналізовано та представлено результати емпіричного дослідження психологічних особливостей міжетнічної толерантності. Проведений кореляційний аналіз показав наявність значущих зав'язків між показниками, що досліджуються. За отриманими діагностичними результатами виявлено, що отримані кореляційні зв'язки пояснюють взаємозалежність показників міжетнічної толерантності з показниками різноспрямованих психічних явищ.

Заслуговує уваги статистичний аналіз показників міжетнічної толерантності за Шкалою соціальної дистанції, який показав, що українські студенти мають помірну національну дистанцію, відповідаючи позиції «національна відокремленість»: вони відкриті до близьких контактів із українцями та спорідненими культурами, але зберігають більшу відстороненість щодо віддалених етнічних груп, без ознак агресії; найвищий рівень дистанції спостерігається до ромів і росіян, що пояснюється сучасним соціально-політичним контекстом. За якісно-кількісним поєднанням показників виокремлено групи осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності. На основі проведення порівняльного аналізу результатів тестування груп обстежених осіб із високим та низьким рівнями міжетнічної толерантності при перевірці за *t*-критерієм Стюдента було підтверджено статистичну достовірність відмінностей за вказаними показниками та охарактеризовано їх психологічні особливості.

Автором доведено, що рівень міжетнічної толерантності залежить від поєднання соціальних, індивідуально-психологічних та соціально-психологічних чинників, зокрема від особистісних рис, таких як емпатія, емоційна стійкість, культурна чутливість, толерантність до невизначеності та готовність до діалогу, а також від активізації паттернів основних структурних компонентів в умовах суспільної міжетнічної взаємодії особистості, що забезпечує ефективність міжетнічної комунікації. Отримані результати теоретико-емпіричного дослідження підтверджують, що зростання рівня міжетнічної толерантності відбувається саме через комплексний вплив у процесі взаємодії.

Висновки роботи є науково обґрунтованими та доведеними, чітко сформульованими, узгоджуються з даними, наведеними в основних розділах роботи, що дозволяє судити про ступінь виконання поставлених завдань і досягнення мети роботи.

Оцінюючи дисертаційну роботу Шоу Біньбінь позитивно, хочу водночас **висловити зауваження та побажання:**

1. У першому розділі дисертації представлено широкий спектр теоретичних джерел та врахування сучасних досліджень у відповідній галузі, що свідчить про ґрунтовну підготовку автора. Зокрема, деякі теоретичні аспекти розглядаються переважно фрагментарно, без детального зіставлення чи критичного осмислення існуючих підходів.

2. У своєму дослідженні автором використано широкий і різноманітний методичний інструментарій для дослідження міжетнічної толерантності, що є безумовною перевагою роботи. Водночас було б корисно розглянути можливість більш детального опису соціокультурних характеристик вибірки, що могло б сприяти глибшому розумінню контексту проявів міжетнічної толерантності та розширити інтерпретацію отриманих результатів.

3. У третьому розділі наведено ґрунтовний аналіз емпіричних даних, проте виклад результатів місцями є надмірно деталізованим і перенасиченим психологічними характеристиками, що ускладнює зосередження на ключових аспектах. Більш лаконічне узагальнення основних емпіричних

закономірностей із посиленням акцентом на їх науковій інтерпретації, а також скорочення обсягу другорядної інформації могли б прикрасити роботу та розширити уявлення про досліджуваний феномен.

Однак висловлені зауваження та побажання ніяк не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Шоу Біньбінь. Представлена робота є актуальною, проведеною на високому теоретичному та емпіричному рівні.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шоу Біньбінь «Психологічні особливості осіб з різним рівнем міжетнічної толерантності», є самостійним, завершеним дослідженням, має очевидну наукову новизну і практичну значущість, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та № 502 від 19.05.2023 року, а її автор, Шоу Біньбінь, заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної психології
Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

Анастасія КУРОВА

